

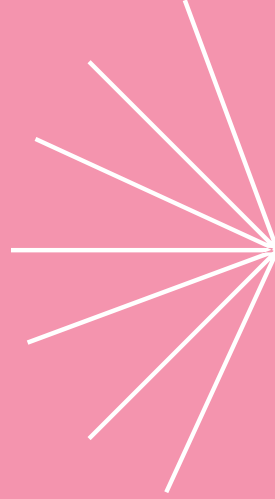

ARAS ONUR

STK Gelirleri Rehberi

CVILIS

KÜNYE

YAYIMLAYAN

CVILIS Danışmanlık A.Ş.

YAZAN

Aras Onur

YAYIM TARİHİ

Mayıs 2022

Bu rehberde yer alan içeriğin bir bölümü, *Eurasia Social Change* tarafından Mayıs 2021'de yayımlanan *STK'lar için Yenilikçi Finansman Yöntemleri Rehberi* içerisinde (s. 5-13, 47-49) yer almıştır. Yayıncının izni olmaksızın başka yayınlarda bütün olarak ya da kısmen yayımlanamaz. © 2022

İÇİNDEKİLER

02

Giriş

05

Derneklerin Gelirleri

19

Vakıfların Gelirleri

23

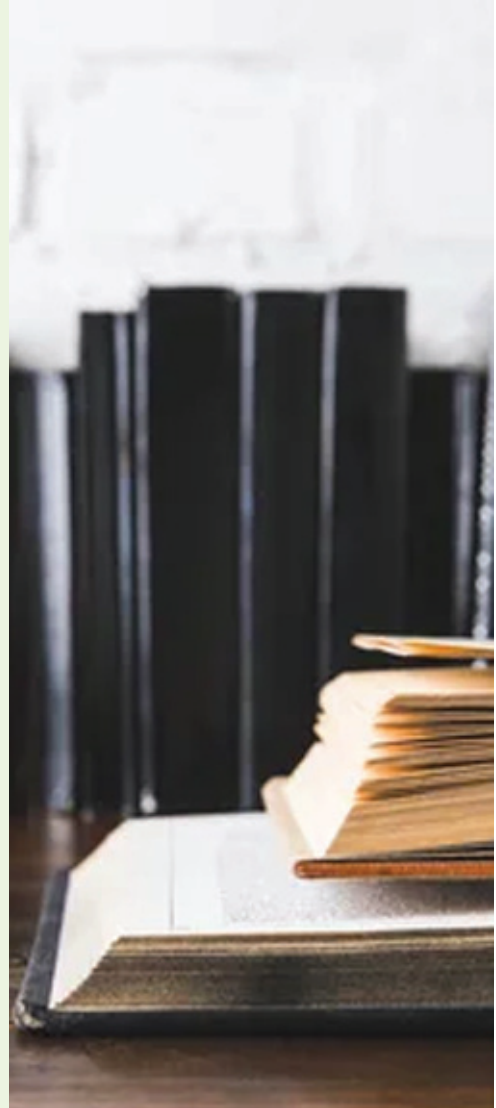
STK'lar için Alternatif Gelirler

26

Örnek Vakalar ve
Karşılaşılabilecek Bazı Sorular

Giriş

Kaynak geliştirme konusunda destek, yönlendirme ve kapasite artırımına ihtiyaç duyan sivil toplum kuruluşlarının özellikle sürdürülebilirliğin sağlanması ve hizmet sunulan hedef gruplara yönelik faaliyetlerinin devamlılığı, elde edilecek düzenli, şeffaf ve yasal gelirlerle sağlanabilir. Yurdumuzdaki sivil toplum faaliyetlerinin büyük bölümü dernekler eliyle yürütülmekte olduğundan ve dernekler ile vakıfların bağış ve yardım gelirlerini elde etme usulleri benzerlik taşıdığından bu içeriğin oluşturulmasında çoğunlukla dernek işleyişi odak alınmıştır. Dernek ve vakıfların doğrudan ve dolaylı gelirleri ve kaynak yaratımlarına ilişkin içeriğin hazırlanma tarihindeki bilgi, mevzuat ve teamüllerin temel alındığı hatırdta bulundurulmalı; tereddüt halinde ilgili güncel kaynaklara başvurulmalıdır.

Giriş

Bu minvalde başlıca güncel kaynakların

- 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve bağlı düzenlemelerinin (yönetmelik vb.) güncel metni
- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ve bağlı düzenlemelerinin (yönetmelik vb.) güncel metni
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun dernekler ve vakıflarla ilgili hükümleri
- 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu ve bağlı düzenlemelerinin (yönetmelik vb.) güncel metni
- 3628 sayılı Mal Bildirimi, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu ve bağlı düzenlemelerinin (yönetmelik vb.) güncel metni
- 5072 Sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun ve bağlı düzenlemelerinin (yönetmelik vb.) güncel metni
- Dernekler Yönetmeliği ile Vakıflar Yönetmeliği'nin güncel metinleri
- Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Yönetmelik'in güncel metni
- Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'in güncel metni
- T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Denetçileri Yönetmeliği'nin güncel metni
- Türk Medeni Kanunu Hükümlerine Göre Kurulan Vakıfların Tescil ve İlanı Hakkında Tüzük'ün güncel metni
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü yönerge, tebliğ, genelge ve hukuki mütalaaları
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü yönerge, tebliğ, genelge ve hukuki mütalaaları ile
- Dernek tüzükleri ve vakıf senetleri

olduğu not edilmelidir. Anılan kaynakların ulusal geçerlik arz edenlerine T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün internet sitesi üzerinden erişilebilmektedir.

Giriş

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik hazırlanan bu rehber, dernek, federasyon, konfederasyon ve vakıflar ile bunların teşkilatına hitap etmektedir. Sendikalar, kooperatifler, siyasi partiler, sandıklar ile başkaca bir tüzel kişiliğin ayrılmaz niteliği taşımamakla birlikte faaliyet gösteren ağ, platform, konsey gibi yapılar rehber kapsamında değildir. Rehberde 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na göre kurulmuş olan dernek, federasyon, konfederasyon ve Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı vakıflar kısaca "dernek" olarak; 5737 sayılı Vakıflar Kanunu kapsamında Türkiye'de kurulan vakıflar ise "vakıf" olarak anılmaktadır.

Derneklerin Gelirleri

Ulusal mevzuata göre kazanç paylaşımını amaç edinmemesi gereken dernekler, kanunen yasaklanmamış diğerk amaçlarını yerine getirebilmek için beş temel mali gelir kaynağı olanağına sahiptir.

Bunlar

a. Doğrudan Gelirler	1. Aidat Gelirleri
	2. Bağış Gelirleri
	3. Yardım Gelirleri
	4. Diğer Gelirler
b. Dolaylı Gelirler	5. İşletme ve Ortaklık Gelirleri

başlıklarında incelenebilir.

a. Doğrudan Gelirler

Derneklerin doğrudan gelirleri, aidatlar, bağışlar ve yardımlar ile diğer (dernek faaliyetleri sonucunda veya dernek malvarlığından elde edilen) gelirlerden oluşmaktadır. Derneklerin tüzel kişiliği itibarıyla elde edecekleri doğrudan gelirler için kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunmadığını hatırla bulundurarak doğrudan gelirleri inceleyelim.

1 Aidat Gelirleri

Dernekler, tüzüklerinde miktarın belirlenme şekli anılması kaydıyla üyelerinden giriş aidatı ve/veya düzenli aidat tahsil edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurları sıralayalım:

- **Kurala bağlılık**
- **Ödeme yükümlülüğü.**

Bir derneğin aidat gelirinden bahsedilebilmesi için derneğe üyeliğin başlangıcı (giriş) için ve/veya *günlük, haftalık, aylık, yıllık, birkaç yılda bir* gibi düzenli olarak tanımlanması ve bu tanımlamanın tüzükte yer alması **kurala bağlılık** ilkesini karşılarken bu aidat sorumluluğunun üyelere tanımlanması gerekliliği ise **ödeme yükümlülüğü** ilkesini karşılar.

“Üyelerin ödenti verme borcu tüzükle düzenlenir. Tüzükte düzenleme yoksa üyeler, dernek amacının gerçekleşmesi ve borçlarının karşılanması için zorunlu ödentilere eşit olarak katılırlar. Dernekten çıkan veya çıkarılan üye, üyelikte bulunduğu sürenin ödentisini vermek zorundadır.” (Türk Medeni Kanunu, Madde 70: Ödenti verme borcu)

a. Doğrudan Gelirler

Kanun maddesindeki ifadeden, dernek üyeleri için farklı meblağlarda üyelik aidatı belirlenebileceği yorumlanabilmektedir. Bunun için tüzükte üyelik türleri anılabilir ve beher üyelik türü için farklı meblağlarda üyelik aidatı tanımlanabilir. Unutulmamalıdır ki üyelik yükümlülüğü ne olursa olsun bir dernekteki tüm üyeler eşit haklara sahiptir. Yani yükümlülükler üyeden üyeye farklılık gösterecek şekilde düzenlenebilir; ancak her üye, üyelik haklarından eşit olarak yararlanır.

- *Aidat, tüzükte derneğin gelirleri arasında anılıyor mu?*
- *Giriş aidatı ve/veya düzenli aidatın hangi dernek organı tarafından belirleneceği tüzükte düzenlenmiş mi?*
- *Aidat, yalnızca üyeler için tanımlanmış mı?*

Güvence Soruları

a. Doğrudan Gelirler

2 Bağış Gelirleri

Derneklerin girişte ve/veya düzenli olarak tahsil ettikleri aidatların yanı sıra tüzüklerinde anılması kaydıyla üyeleri, üye olmayan gerçek ya da tüzel kişiler ile yabancı kişi ve kurumlardan bağış yoluyla gelir elde etmesi de mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken ayırıştırıcı unsurları sıralayalım:

- **İsteğe bağlılık**
- **Talep edilmeme**
- **Karşılıksızlık**
- **Şartlı/şartsız olma.**

Bağışın, bağışçının isteğine bağlı olması, yani zora konu olmaması **isteğe bağlılık** ilkesini karşılarken dernek tarafından talep edilmiyor olması ise **talep edilmeme** ilkesini karşılar. Buradaki ayrıma dikkat edilmelidir: Dernek maddi destek talep ediyor; ancak kişileri zorlamıyor olsa bile “bağıştan” söz edilemez. Bağış kavramı, derneğin talebi olmadan ve bağışçıların **tek taraflı** hür iradesine bağlıdır. Bağışçının tek taraflı olarak ortaya koyacağı iradeyle dernekten bağışına herhangi bir karşılık bekleyemeyecek olması, **karşılıksızlık** ilkesine dayanır. Öyle ki kişi, sözelimi bir konsere katılmak için bilet bedelini bağış olarak derneğe aktaramaz. Bağışın herhangi bir karşılığının olmaması asli unsurlardandır. Ne var ki karşılıksız olması, bağışın bir(den fazla) şarta bağlı olamayacağı anlamına gelmez. Peki, nasıl? Bir amacın gerçekleştirilmesi (ör. İhtiyaç duyulan bir bölgede yurt inşa ettirilmesi) uğruna bağışta bulunulabilir. Buna “şartlı bağış” adı verilirken herhangi bir şarta bağlı olmaksızın da bağış yapılabilir. Buradaki hassas hususun, **şartın bağışçıya menfaat sağlamıyor olması gerektiği** olduğunu anımsatalım. Bu son tümceyle ne kast ediyoruz? Bağışçı, doğrudan menfaat elde edeceği, yani kendisine “karşılık” doğuracak bir şarta bağlayarak bağışta bulunamaz.

a. Doğrudan Gelirler

Dernekler, nakdi bağış alabilecekleri gibi aynı bağış da alabilir. Dört ana unsur, hem nakdi hem de aynı, tüm bağışlar için geçerlidir.

Peki, bir derneğe yapılan bağışlar hangi amaçla kullanılabilir? Dernekler şartsız bağışları, amaçlarına erişmek, faaliyetlerini sürdürebilmek, idari giderleri ile genel giderlerini karşılayabilmek ya da yatırımda bulunmak amacıyla kullanabilir; ancak şartları bağışları ise bağışçının şart(lar)ı doğrultusunda kullanmakla mükelleftir. Şartı uğruna kullanılmayan bağışlar hakkında idari ve adli yaptırımlar uygulanabilir; tazmini talep edilebilir.

- *Bağış, tüzükte derneğin gelirleri arasında anılıyor mu?*
- *Bağışta bulunan kişi/kurum kendi hür ve tek taraflı iradesiyle mi karar veriyor?*
- *Dernek, bir ya da birden fazla amacı gerçekleştirmek için üyelerinden ya da üyesi olmayan kişilerden nakit ya da mal talep ediyor mu?*
- *Bağışın karşılığında dernek tarafından bir mal/hizmet sunumu söz konusu mu?*

Güvence Soruları

a. Doğrudan Gelirler

3 Yardım Gelirleri

Derneklerce kamu yararına uygun olarak, amaçlarını gerçekleştirmek, muhtaçlara destek sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere yardım toplanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurları sıralayalım:

- **İzne bağıllık**
- **Amaç odaklılık**
- **Karşılıksızlık.**

Yurtdışımızda “yardım almak” izne tabii olmasa da “yardım toplamak” izne tabiidir. Peki, yardım almak ile yardım toplamak arasında ne fark var? Bir dernek, sözcümlü bir salgın sırasında yurtdışındaki öğrencilerin yurda dönüş masraflarını karşılayabilmek üzere kamuya açık şekilde, adrese ziyaretlerle, sosyal medya hesaplarından vb. yollarla nakit talep ediyorsa bu “yardım toplama” faaliyeti sayılırken aynı amaçla bir kurumun proje hibe ilanına başvuruda bulunuyorsa bu yardım toplama faaliyeti sayılmaz; ancak dernek bahsi geçen hibeyi aldığıında “yardım almış” sayılır. Öyleyse bir projenin hayata geçirilmesi için hibe ilanı ya da proje çağrısına başvurarak nakit talep etmek “yardım toplama” faaliyet olmayacağıından izne tabii değildir.

“(...) makbuzla, belirli yerlere kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler ve sergiler yoluyla, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemek veya bilgileri otomatik ya da elektronik olarak işleme tâbi tutmuş sistemler kullanmak suretiyle yardım toplanabilir.” (Yardım Toplama Kanunu, Madde 5: Yardım toplama şekilleri)

a. Doğrudan Gelirler

Kanundaki düzenlemeden yola çıkarak şu soruyu soralım: Bir dernek, sözgelimi görevinden uzaklaştırılan akademisyenlere maddi destek sağlanacağını duyurduğu bir sosyal medya ilanında destek olmak isteyenler için derneğin banka hesap numaralarını da not etmişse bu bir yardım toplama faaliyeti olarak mı değerlendirilir? Evet, derneğin önceden belirlenmiş bir amaçla, kişilerin tek taraflı iradesine bırakılmadan önce ortaya konmuş bir faaliyet için ilan yoluyla nakit toplaması, yardım toplama faaliyeti olarak değerlendirilir ve izne tabiidir.

Derneklerin, bir ilçedeki yardım toplama faaliyetleri için o ilçenin kaymakamlığından; bir ilin birden fazla ilçesini kapsayan yardım toplama faaliyetleri için o ilin valiliğinden; birden fazla ili kapsayan yardım toplama faaliyetleri içinse derneğin merkezinin bulunduğu ilin valisinden izin alması gerekir. Yardım toplama izin başvurusu yazılı olarak yapılır; dilekçede

- yardımın hangi amaçla ve ne miktarda toplanacağı;
- yardım toplama faaliyet(ler)inin nere(ler)de sürdürüleceği;
- hangi yardım toplama yöntemlerinin kullanılacağı;
- yardım toplama faaliyetinde toplam kaç kişi çalıştırılacağı; bu kişilerin T.C. kimlik numaraları, ikametgah ve adli sicil beyanları ile vesikalık fotoğrafları;
- bastırılarak bu yardım toplama faaliyetine tahsis edilecek makbuz sayısı;
- derneğin yönetim kurulunda görevli olanlarla derneği temsile yetkili olanların açık kimlikleri ve adres bilgileri;
- toplanacak yardım miktarını destekleyen rapor, maliyet hesabı, teklifnameler, keşif özetleri gibi bilgi ve belgeler;
- yardım toplama faaliyetlerinde kamu görevlilerinin çalıştırılması öngörülüyorsa ilgili valilik ve kaymakamlıklardan alınmış izin belgeleri

yer almalıdır. Sosyal medya hesaplarından duyuru yapılarak ve/veya bilgileri otomatik ya da elektronik olarak işleme tâbi

a. Doğrudan Gelirler

tutmuş sistemler kullanmak suretiyle yürütülecek yardım toplama faaliyetlerinde "yardım toplamaya yetkili" personel çalıştırılmaz; ancak yardım toplama faaliyetinin sevk ve idaresi için personel çalıştırılabilir ve bu kimseler için de yukarıda anılan bilgi ve belgeler başvuruda yer almalıdır.

Bir projenin hayata geçirilmesi için hibe ilanı ya da proje çağrısına başvurarak nakit talep etmenin "yardım toplama" faaliyeti değil, "yardım alma" olarak değerlendirileceği için izne tabii olmayacağını anmıştık. Yardım almak izne tabii olmasa da **yurtdışından alınan yardımlar**, bildirim tabiidir. Dernekler, valiliğe önceden bildirimde bulunmak şartıyla yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan nakdi ve aynı yardım alabilir. Yurtdışından alınacak nakdi yardımların bankalar aracılığıyla alınması ve kullanılmadan önce bildirim şartının yerine getirilmesi gerekir; yurtdışından alınan aynı yardımlar ise alımdan sonraki otuz gün içerisinde valiliğe bildirilmelidir. Yurtdışından yardım alacak olan dernekler, yurtdışından yardım alma bildirimini DERBİS üzerinden doldurup valiliğe bildirimde bulunmalıdır.

Yurtdışına yapılacak yardımlar ise yardım yapılmadan önce valiliğe bildirilmelidir; ancak belirli bir proje kapsamında farklı tarihlerde yapılan yardımlara ilişkin yurtdışı bildirim tek seferde yapılabilir. Ayrıca yardım gerçekleştirildikten sonra faaliyet sonuç bildirimi doksan gün içerisinde valiliğe verilmelidir.

Hibe veren ile proje sahiplerini bir araya getiren ve çoğunluğu elektronik ortamda hizmet veren platformlar ile bu amaçla iletişim şebekesi kuran ağlara kayıt veya üyelik için yardım toplama izni aranmayacağı gibi bu mecralarda ilan edilen proje içeriklerine hibe bulunması da yardım toplama faaliyet sayılmaz. Ne var ki üçüncü bir tarafın yararına düzenlenen maraton, koşu, yarışma

a. Doğrudan Gelirler

gibi müsabaka ve karşılaşmalarda, yarar sağlanacak olanlara “yardımda bulunulacağı” değerlendirildiğinden bu tür etkinliklerde banka hesap numarası ilan edilmesi, kayıt standı kurulması veya katılım ya da destekleme için maktu bedeller belirlenmesi gibi yollarla elde edilecek gelirler de yardım gelirleri sayılacağından izne tabiidir.

- Yardım, tüzükte derneğin gelirleri arasında anılıyor mu?
- Dernek, bir ya da birden fazla amacı gerçekleştirmek için üyelerinden ya da üyesi olmayan kişilerden nakit ya da mal talep ediyor mu?
- Kişiler, elde edilecek gelirin hangi amaçla kullanılacağına dair açıkça bilgilendiriliyor mu?
- Yardım toplanması için izin alınmış mı?
- Yurtdışından yardım alınıyorsa valiliğe bildirimde bulunulmuş mu?

Güvence Soruları

a. Doğrudan Gelirler

4

Diğer Gelirler

Dernekler aidat, bağış ve yardım gelirlerinin haricinde doğrudan ve dolaylı olarak iktisadi işletmeleri ya da iştiraklerinden elde ettikleri gelirler; kambiyo ve faiz gelirleri gibi finansal gelirler ve kira gelirleri başta olmak üzere sair kalemlerde de gelir elde edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurları sıralayalım:

- Kâr dağıtımı amaçlanmaması
- Kanunen yasaklanan faaliyetlerde bulunulmaması
- Kanunen özgülenen faaliyetlerde bulunulmaması

Dernekler elde ettikleri geliri, kuruluş amaçları ve yasal düzenleme gereği kâr dağıtımına konu edemeyecekleri için yürütülen faaliyet ya da gelire konu işlem ne olursa olsun kâr dağıtımıyla sonuçlanmaması gerekir. Öte yandan derneklerin, yasaklanmış bir faaliyette bulunması ya da kanunen özgülenmiş (ör. bankacılık) bir faaliyet yürütmesi mümkün değildir; ancak kanunen özgülenmiş faaliyetlerden birini yürüten bir kuruluşa ortak olunmasına engel yoktur.

a. Doğrudan Gelirler

Özet Kontrol Tablosu

Nitelik/Özellikler	Aidat	Bağış	Yardım	Diğer
Yalnızca üyelerden alınabilir.	√	X	X	X
Meblağını dernek belirler.	√	X	√	-
İsteğe bağlıdır.	X	√	√	-
Dernek tarafından talep edilebilir.	√	X	√	-
Düzenlidir.	√	-	X	-
Amacını ödeyen belirleyebilir.	X	√	X	X
Amacını dernek belirler.	√	-	√	√
Ödemeyen borçlanmış olur.	√	X	X	-
Karşılıksızdır.	√	√	√	X
İzne tabiidir.	X	X	√	X

√ : Evet X: Hayır - : Engel yok

Derneklerin elde edecekleri aidat ve bağışlar için alındı belgesi, yardım toplama faaliyetlerinde ise o faaliyete tahsis edilmiş yardım toplama makbuzu düzenlemeleri gerekir. Bu gelirlerin katma değer vergisi, kurumlar vergisi, stopaj (gelir vergisi tevkifatı), veraset ve intikal vergisi gibi vergilerden muaf olduğu bilinmektedir.

Öte yandan Dernekler Yönetmeliği'nin otuz sekizinci (38) maddesi uyarınca havale, EFT, SWIFT gibi transfer işlemleri ile kredi kartı ya da ödeme kartları kullanılarak (yani bankalar aracılığı ile) yapılan ödemeler için banka tarafından düzenlenen dekont veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi ve makbuz yerine geçmektedir.

b. Dolaylı Gelirler

5 İşletme ve Ortaklık Gelirleri

Bilindiği üzere ulusal mevzuatta dernekler, kazanç paylaşımı amacı taşımaktan men edilmiştir; ancak derneklerin amaçlarına ulaşabilmesi için iktisadi işletmeler kurarak ticari faaliyette bulunması mümkündür. Burada hangi faaliyetlerin ticari statüde olduğunu ayırt etmek için kullanılan en belirgin ölçütlere yönlendirecek soruları anımsamakta fayda var:

- Bir mal ve/veya hizmet sunumu söz konusu mu?
- Mal ve/veya hizmet sunumunda bedel (mal/hizmet karşılığı tutar) kimin tarafından belirleniyor?

Eğitim hizmeti, kitap satışı, danışmanlık faaliyeti gibi kalemler, mal ve/veya hizmet sunumuna örnek verilebilir. Öte yandan bunların sunumuna ilişkin bedeller, hizmeti sunan (dernek) tarafından belirleniyorsa (yani örneğin tarife uygulanıyor, alıcılar için bir ya da birden fazla fiyat tespit ediliyor ve ancak bu bedelin ödenmesi koşuluyla hizmet sunuluyorsa) yürütülen faaliyetin ticari olduğu sonucu ortaya çıkacaktır. Örneğin bir toplantı ya da kongreye kayıt/katılım ücreti, dernek tarafından belirleniyorsa bu bir “ticari faaliyettir.” Ne var ki bahsi geçen bu toplantı ya da kongreye katılım için zorunlu bir bedel talep edilmiyor olmasına karşın katılımcılar(dan bazıları) derneğe katkı amacıyla tutarlılık arz etmeyen, karşılıksız ve birbirlerinden farklı meblağlarda bağışta bulunuyorsa ticari bir faaliyetten söz edilmez.

Unutulmamalıdır ki 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun on altıncı(16) maddesinin “Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler (...) bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar,” hükmü uyarınca, kamu yararına çalışan dernekler tacir değildir; ancak iktisadi işletmesi bulunan ve kamu yararı taşımayan dernekler tacir kabul edilmektedir.

b. Dolaylı Gelirler

Derneklere ait veya bağılı olup faaliyetleri devamlı bulunan sermaye şirketleri ile kooperatifler dışında kalan ticari, sınai ve zirai işletmeler ile benzer nitelikteki işletmeler, derneklerin iktisadi işletmeleridir. Dernekler, ticari faaliyet yürütebilmek için iktisadi işletme kurduklarında tacir sıfatı kazanır; zira iktisadi işletmelerin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmaz. Peki, bu ne anlama gelir? İktisadi işletme, dernekten bağımsız hareket edemez, yargılanamaz, cezalandırılmaz, gayrimenkul gibi tasarruflar edinemez.

Ne var ki iktisadi işletmelerin mali ve vergisel yükümlülükleri derneklerden ayrı takip edilmektedir. Bu nedenle dernekten bağımsız bir tüzel kişiliği bulunmasa da iktisadi işletmelerin vergi sicilleri derneğin vergi sicilinden ayrıdır; derneğin ve iktisadi işletmenin ayrı vergi mükellefiyetleri için ayrı vergi numaraları bulunur.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun birinci(1) maddesine göre dernekler, kurumlar vergisi mükellefi değilken aynı kanuna göre dernek iktisadi işletmeleri kurumlar vergisi mükellefi sayılmaktadır. Öte yandan iktisadi işletmeler, diğer tüm işletmeler gibi vergi mükellefiyeti tesis ettirme, ticaret siciline kaydolma, defter tutma, beyanname verme, belge düzenine uyma (fatura, gider pusulası, ödeme kaydedici cihaz fişi vb.) ile Vergi Usul Kanunu'nda belirtilen tüm vergisel yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır.

Öyleyse bir derneğin şirket kurması ile iktisadi işletme kurması arasında ne fark var? Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının (2) numaralı bendinde, iştirak hisselerinden doğan kazançlar menkul sermaye iradı olarak sayılmıştır. Aynı kanunun 94. maddesinin 6/b-i bendinde, tam mükellef kurumlar tarafından; tam mükellef gerçek kişilere, gelir ve kurumlar vergisi

b. Dolaylı Gelirler

mükellefi olmayanlara ve bu vergiden muaf olanlara dağıtılan, 75 inci maddenin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarından tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Derneğin hisselerinin tamamına (%100 oranında) sahip olacağı bir (limitet, anonim vb.) şirket kurması durumunda şirketin yılsonunda elde edeceği kârın derneğe aktarılması, temettü (yani kâr payı) dağıtımı olarak değerlendirilir ve %15 oranında gelir vergisi tevkifatı uygulanır (*Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin birinci fıkrasının 6 numaralı bendinin (b-i) alt bendi*).

Derneğin iktisadi işletme kurması durumunda ise işletmenin yılsonunda elde edeceği kârın derneğe aktarılması, temettü (yani kâr payı) dağıtımı olarak değerlendirilmez; zira iktisadi işletmenin tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Bu nedenle gelir vergisi tevkifatı uygulanmayacaktır.

Öte yandan dernek, hissedarı olduğu bir şirketteki hisselerini üçüncü bir tarafa satabilir; şirket bünyesinde sermaye artırımı yapılabilir; şirketin mal ve gayrimenkul edinimi mümkündür; şirket başka şirket ve ortaklıklar kurabilir. İktisadi işletme ise başka taraflara devredilemez; sermaye artırımı söz konusu değildir; işletme mal ve gayrimenkul ediniminde bulunamaz; işletmenin başka şirket ve ortaklıklar kurması mümkün değildir.

Vakıfların Gelirleri

Ulusal mevzuata göre yeterli mal ve hakların belirli ve sürekli bir amaca özgülmesiyle oluşan ve mal topluluğu olarak incelenen vakıflar, senetlerinde belirlenmiş amaçlarını yerine getirebilmek için dört temel ve doğrudan mali gelir kaynağı olanağına sahiptir. Bunlar

1. Varlıklardan Elde Edilen Gelirler
2. Bağış Gelirleri
3. Yardım Gelirleri
4. Diğer Gelirler

başlıklarında incelenebilir.

Vakıfların Gelirleri

1

Varlıklardan Elde Edilen Gelirler

Vakıflar, amaçlarını gerçekleştirebilmek için yeterli mal varlığına sahip olması ve bu varlıkları senetlerinde yazılı amaçlar adına kullanması gereken mal toplulukları olarak asli gelir kaynaklarını bu varlıkları vasıtasıyla elde etmektedir. Buna göre bir vakfın sahip olacağı taşınır veya taşınmaz mallar ile menkul kıymet ve kambiyo senetlerinin kiralanması, satılması veya işletilmesi yoluyla elde edilecek gelirlerin vakıflar için asli gelir kaynağı olduğunu ifade etmek gerekir.

“Vakıflar; amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir temin etmek amacıyla, Genel Müdürlüğe bilgi vermek şartıyla iktisadî işletme ve şirket kurabilir, kurulmuş şirketlere ortak olabilirler. Şirketler dâhil iktisadî işletmelerden elde edilen gelirler vakfın amacından başka bir amaca tahsis edilemez.” (Vakıflar Kanunu, Madde 26: İktisadî işletme ve şirket kurulması)

Sahip oldukları şirket hisselerinden elde edecekleri temettü(kâr payı); gayrimenkullerin kira gelirleri; muhtelif nakit varlıkların faiz ve kâr payı gelirleri ile taşıt ve iş makinelerinin işletilmesinden sağlanacak gelirler, varlıklardan elde edilen gelirler olarak incelenmektedir. Bu gelirlerin oluşması için dışarıdan (vakfeden, vakıf yöneticisi, vakıf evladı ya da vakıf mütevelli dâhil) hiçbir yeni kaynağa ihtiyaç bulunmamakta; vakfın özvarlıklarının işletilmesi şartı aranmaktadır.

Vakıfların Gelirleri

2 Bağış Gelirleri

Vakıfların senetlerinde anılması kaydıyla gerçek ya da tüzel kişiler ile yabancı kişi ve kurumlardan bağış yoluyla gelir elde etmesi de mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurlar ve ayrıntılarına *derneklerin Bağış Gelirleri* bölümünde erişebilirsiniz.

3 Yardım Gelirleri

Vakıflar tarafından kamu yararına uygun olarak, amaçlarını gerçekleştirmek, muhtaçlara destek sağlamak ve kamu hizmetlerinden bir veya birkaçını gerçekleştirmek veya destek olmak üzere yardım toplanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurlar ve ayrıntılarına *derneklerin Yardım Gelirleri* bölümünde erişebilirsiniz. Derneklerden farklı olarak vakıfların yurtdışından yardım aldıklarında ya da yurtdışına yardımda bulduklarında bu keyfiyete ilişkin bildirim süresi otuz gün ile sınırlandırılmıştır.

4 Diğer Gelirler

Vakıflar varlıklarından elde ettikleri ile bağış ve yardım gelirlerinin haricinde kambiyo farkları gibi finansal gelirler elde edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken ayrıştırıcı unsurları sıralayalım:

- Kâr dağıtımını amaçlanmaması
- Kanunen yasaklanan faaliyetlerde bulunulmaması
- Kanunen özgülenen faaliyetlerde bulunulmaması.

Vakıfların Gelirleri

Vakıflar, elde ettikleri geliri, kuruluş amaçları ve yasal düzenleme gereği kâr dağıtımına konu edemeyecekleri için yürütülen faaliyet ya da gelire konu işlem ne olursa olsun kâr dağıtımıyla sonuçlanmaması gerekir; ancak mal topluluğu olmaları hasebiyle bu tür gelirlerini varlıklarını artırmak (zenginleşme amacı) için kullanabilir, gelir artırıcı yatırımlara yönlendirebilir.

Özet Kontrol Tablosu

Nitelik/Özellikler	Aidat	Bağış	Yardım	Diğer
Yalnızca vakıf varlığından sağlanır.	√	X	X	X
Mebلاغını vakıf belirler.	√	X	√	-
İsteğe bağlıdır.	X	√	√	-
Vakıf tarafından talep edilebilir.	√	X	√	-
Düzenlidir.	-	-	X	-
Amacını ödeyen belirleyebilir.	X	√	X	X
Amacını vakıf belirler.	√	-	√	√
Karşılıksızdır.	X	√	√	X
İzne tabiidir.	X	X	√	X

√ : Evet X : Hayır - : Engel yok

STK'lar için Alternatif Gelirler

Kâr dağıtım amacı gütmeksizin faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilirliği hususundaki en çarpıcı güçlük, kuşkusuz ki finansal daralmadır. Türkiye'deki sivil toplum faaliyetlerine yönelik 2021 yılı sonu itibarıyla toplam 28 milyon Amerikan Doları civarında olduğu tahmin edilen hibe kaynaklarının büyük bölümü donör (hibe veren) kuruluşlarca STK'lara proje odaklı olarak aktarılmaktadır.

Öte yandan üyelik aidatı tahakkuk edilen STK'lar için aidat tahsilat oranının %16 düzeyinde olduğu öngörülmekle birlikte bu bütçelerle mutad giderlerin karşılanamayacak olması, muhtelif projeler geliştirilerek hibe arayışına girilmesini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Sivil toplum kuruluşları için “en kötü senaryo” varsayımı yapılarak hibe kaynaklarının beklenmedik biçimde eş zamanlı tükenmesi olasılığına karşı risk yönetimi planları geliştirilmesi gerektiğine kuşku yok. Finansal acil durumların ortaya çıkması halinde örgütlerin çekirdek (daimi) kadrolarını koruyabilmesi, fiziksel gereksinimlerini karşılamayı sürdürebilmesi, olası kısa ve orta vadeli yeni fon kaynaklarına erişim dönemlerine dek tutarlı bir faaliyet zinciri kurgulayabilmesi, kısacası STK'ların “hayatta kalması ve ilk makul fon kaynağına erişene dek dayanabilmesi” amacıyla asgari gelirlerini çeşitlendirmesi gerekir.

Gelir çeşitliliği, STK'ların özgün pozisyon, deneyim, kapasite, potansiyel ve yapılanmaları gözetilerek planlanmalıdır. Ne var ki örgütlere fikir verebilecek bazı uygulama örneklerine kısaca yer verebiliriz:

a Gider Optimizasyonu

STK'lar için gider optimizasyonu, yalnızca acil durumlarda devreye alınması gereken bir husus olmayıp mutad faaliyet döneminde de gözetilmesi gereken temel bir unsur olarak nitelendirilebilir.

STK'lar için Alternatif Gelirler

Söz gelimi düzenli aidat tahsil edebilen bir dernek, üyelerinin aidat yükümlülüğünü kolaylaştırmak için kredi kartıyla ödeme alıyor olsun. Bu derneğin komisyon, tahsis, verimsizlik ücreti gibi kesintiler işleten tahsilat altyapıları yerine komisyon kesintisi uygulamayan, tahsis ücreti işletmeyen, verimsizlik ya da işlemsizlik bedeli tahsil etmeyen banka terminallerini tercih etmesi, ortalama %5,20 oranında gider tasarrufu sağlamaktadır. Benzer şekilde STK'ların özgün gelir/gider döngüsü konusunda deneyim sahibi bankaların tercih edilmesi, özel piyasa koşullarında rekabetçi finansal ürünlere erişimi kolaylaştırıcı bir etken olabilir. Hesap işletim ücreti ve para transferi ücreti gibi bedeller tahsil etmeyen; gecelik nemalandırma yöntemlerini uygulayan bankalar öncelenebilir.

Pek çok yanıyla maliyet düşürücü etkisi olan dijital yöntemlere uyum dönemindeki STK'lar açısından kurumsal e-posta hesaplarından uzaktan toplantı uygulamalarına, bulut santral sistemlerinden görsel tasarım programlarına dek birçok dijital ürün, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bedelsiz ya da yüksek ıskonto oranlarıyla sunulmaktadır. Bu ve benzeri ihtiyaçlarda bir uzman desteğine başvurulması, gider optimizasyonu açısından koruyucu olacaktır.

b

Aidiyet Programları

Mezun dernekleri, toplumsal kitle örgütleri, semt/mahalle dayanışma dernekleri, eğitimin yaygınlaştırılmasını amaçlayan STK'lar gibi özellikle üye sayısı bin 500 ve üzerinde olan örgütler için aidiyet programlarının yan gelir getirici bir etkisi olduğu yadsınamaz. Teknik altyapıya sahip yaygın kuruluşlarla işbirlikleri geliştirilerek hayata geçirilmesi mümkün olan bu aidiyet programları, yararlanıcı STK'ların yıllık bütçelerine, aidat gelirlerinin yaklaşık %12'si oranında katkı sağlayabilmektedir.

STK'lar için Alternatif Gelirler

C Yerel Medya İşbirlikleri
Türkiye koşulları için sürdürülebilirliği tartışmalı olsa da özellikle ABD'de örneklerine rastlanan bir model olan yerel medya-örgüt işbirliği, yerel basın organlarının STK'ların gönüllüleri kanalıyla bilgi ve haber temin etmesine dayalı bir paylaşım modelidir. ABD'de kâr amacı gütmeyen kuruluşların, yerel gazetelere sağladığı haberler vasıtasıyla yıllık bütçelerinde ortalama %9,61 oranında artış raporlanmaktadır.

d Kooperatif Yapılanmaları
Amaçlarında birebir ortak hükümler bulunmasa da yakın amaçlar güden STK'lar için işgücü, kaynak, hammadde, yaratıcılık, pazarlama ve geliştirilebilirlik unsurlarında güç birliği hedefleyen kooperatiflerin hayata geçirilmesi, kooperatif ortağı STK'lar için gelir devamlılığına katkı sağlamaktadır. Söz gelimi her biri ayrı ayrı LGBT bireyler, kadınlar, mülteciler ve üniversite öğrencilerini odak olan beş STK ve bunların üyelerinin, hediyelik eşya ve el ürünleri satışı amacıyla bir elektronik pazarlama stratejisi geliştirerek kooperatif kuruluşunda yer aldığını varsayalım. Bu kooperatifin erişim olanakları da göz önünde bulundurulduğunda STK'ların otonomilerini riske atmaksızın bir arada hareket edebileceği bir ticari kazanç modeli oluşturulması mümkün olacaktır.

e Hisse Yatırımları
Küçük ve orta-küçük ölçekli STK'lar için iktisadi işletme veya şirket kuruluşu ya da faal bir şirkete icra yetkisiyle ortaklık yatırımı, kısa vadede gerçekçi gözükmebilir. Ne var ki bu ölçekteki STK'ların bilhassa temettü dağıtım oranı yüksek hisse senetleriyle menkul kıymet borsasında yatırımda bulunmaları, iki ila üçer yıllık dönemlerde temettü geliri elde edebilecekleri ya da yatırımlarında temettü karşılığı hisse oranlarını artırarak hisse satışı gelirini maksimize edebilecekleri senaryoları hayata geçirmelerini sağlayabilir.

Örnek Vakalar ve Karşılaşılabilecek Bazı Sorular

- **Bir şirketin kurumsal sosyal sorumluluk politikası uyarınca iş birliği kurmak istediği dernek/vakıf, şirketin sağlayacağı hibe için izin almalı mıdır?**

Hayır. İlanen duyuruda bulunarak yardım talep edilmediği için “yardım toplama” fiili oluşmayacağından izne tabii değildir.

- **Bir proje için özel bir kurumdan randevu olarak destek talep edecek olan dernek/vakıf izin almalı mıdır?**

Hayır. İlanen duyuruda bulunarak yardım talep edilmediği için “yardım toplama” fiili oluşmayacağından izne tabii değildir.

- **Sözgelimi bir bebek bezi firmasından mülteci bebekler için aynı destek almak isteyen dernek/vakıf, yardım toplama izni almalı mıdır?**

Hayır. İlanen duyuruda bulunarak yardım talep edilmediği için “yardım toplama” fiili oluşmayacağından izne tabii değildir.

- **Mültecilere hizmet verilecek mekânın restorasyonu için belediyeden destek almak isteyen dernek/vakıf, yardım toplama izni almalı mıdır?**

Hayır. İlanen duyuruda bulunarak yardım talep edilmediği için “yardım toplama” fiili oluşmayacağından izne tabii değildir.

- **Özel gereksinimi olan mültecilerin psikoterapi alması için gereken hizmet ücretlerine yönelik oluşturulacak havuza destek olunması amacıyla düzenlenecek maratonda koşuların namına yapılacak destekler için izin alınmalı mıdır?**

Evet. İlanen bulunarak yardım talep edileceği, destekler için banka hesap numaraları paylaşılacağı ya da kurulacak stantlarda gelir tahsil edileceği için “yardım toplama” fiili oluşacağından izne tabiidir.

Örnek Vakalar ve Karşılaşılabilecek Bazı Sorular

- **İnternet sitemizin ziyaretçilerinden gelir elde etmek istediğimizde sitedeki çevrimiçi (online) bağış bölümü için izin almamız gerekir mi?**

Hayır. Sitedeki bağış bölümü, belirli bir amaç için, belirlenmiş maktu bedeller üzerinden çalıştırılmıyor ise “yardım toplama” fiili oluşmayacağından izne tabii olunmaz; ancak “bağış” adı altında belirli bir amaç için gelir tahsil ediliyor ya da bağış miktarı kurum tarafından belirleniyorsa ve ziyaretçinin serbest meblağ tespitine izin verilmiyorsa “yardım toplama” fiili oluşacağından izne tabii olunur.

- **Kermesler yardım toplama faaliyeti sayılır mı?**

Evet. Kermes faaliyetleri kanunda anılan “sergi yoluyla yardım toplama” faaliyeti sayılacağından faaliyet izne tabiidir.

- **Kurumuzun mali durumunu iyileştirebilmek için bağışa ihtiyacımız var. Sosyal medya hesabımızdan banka hesap numaramızı paylaşarak destek hatırlatması yapmak için izin almamız gerekir mi?**

Evet. Kanunda anıldığı üzere “ilan edilerek ya da duyuru yapılarak” gelir elde etmeye çalışmak, “yardım toplama” faaliyeti sayılacağından faaliyet için izne alınması gerekir.

STK Gelirleri Rehberi

© 2022

CVILIS

www.cvilis.com